

Károlyi György

Új életrajzi adatok Liszt Ferenc keresztzüleiről, akik soproni lakosok voltak (kutatási beszámoló)¹

Liszt Ferenc a magyar és az egyetemes zenetörténet kiemelkedő alakja, világhírű zongorista, zeneszerző, zenepedagógus. 1811. október 22-én, a Sopron vármegyei Doborjánban (ma Raiding, Ausztria) született. A keresztelőre már másnap sor került a szomszéd falu, Lók (mai neve Unterfrauenhaid) plébániatemplomában (1. kép).

A keresztelési anyakönyvben a születési hely „Reiding”, a keresztzüleők Zambothy Franciscus et Szalay Julianna (sic). Az ő sorsuk érdekelt, mivel Sopronban temették el őket. Az erre utaló első adatot a Sopron és környéke műemlékei című kötetben találtam meg, a régi Szent Mihály-temető sírjait taglaló fejezetben.² Csatkai Endre zárójeles megjegyzése: „Zambotti Ferenc (Liszt Ferenc keresztapja)” sírja (2. kép). A jelzett helyen a temetőben egy kettős síremléket találtam a közös sírhely fölött. A bal oldali síremlék táblája hiányzott, de nyoma jól látható volt. Talán leesett, vagy ellopták. A jobb oldali fekete márvány fehér betűs feliratán meglepetésemre Szalay Julianna helyett Pinteritsch Mária de Caresana és gyermeke, Alexander neve olvasható, pontos évszámokkal.

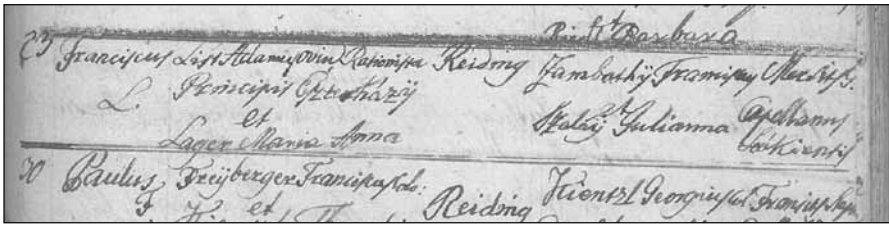
De hol van Zámbothy Ferenc neve? És ki Pinteritsch Mária? Liszt Ferenc keresztzüleinek neve ugyanis világosan olvasható a keresztelési anyakönyvben, azonban a Csatkai által megnevezett síremléken egyikük neve sem olvasható. Akkor hol vannak eltemetve? Mi a titka a hiányzó sírtáblának? A sír mellett értetlenül állva, ezek a kérdések toltak fel bennem.

Zambotti (Zámbothy) Ferenc neve a kor szokásainak megfelelően az írott forrásokban különböző módokon szerepelt: Zambotti, Zambothy, Zámbothy, felmerült a Szombati változat lehetősége is. A de Caresana előnév, ami itáliai eredetre utal, első ízben a második, Pinteritsch Máriával kötött házasság anyakönyvi bejegyzésében szerepelt, előtte nem.³ Apja, Zambothy Crescentius neve előtt sem. A név Zambottiként való írás megerősíti ezt a feltételezést. A továbbiakban Liszt Ferenc születési anyakönyvében szereplő Zambothy írásmódot használjuk. Beazonosítva a sírhelyet, Liszt keresztapjának a nevét nem találtam meg a síremléken, Pinteritsch Máriáról sem voltak ismereteim.

¹ Ezúton szeretnék köszönetet mondani a munkám során nyújtott segítségért Horváth Imre városplébánosnak, Kelemen István és Turbuly Éva történészeknek, a Győri Egyházmegyei Levéltár, a Soproni Levéltár, a soproni Széchenyi István Városi Könyvtár munkatársainak, Kosztká Lászlónak, Boly Annamáriának, Dr. Kárpáti Györgynek és Dr. Kárpáti Zsófiának.

² Sopron és környéke műemlékei. Szerk. Dercsényi Dezső. Írták: Csatkai Endre et. al. Budapest, 1953. 2. jav., bőv. kiad. Budapest, 1956. 414-415.

³ Caresana kis település Milano és Torino között félúton.

1. kép. Liszt Ferenc keresztelési anyakönyvi bejegyzése

2. kép. Liszt Ferenc keresztszüleinek sírja a régi Szent Mihály-temetőben

Választ keresve először a szakirodalomhoz fordultam. Liszt Ferenc életrajzírói többnyire nem tettek említést a keresztelőről, a keresztszülőkről. Kivételt Thier László, Alan Walker és Békefi közleményei jelentenek.⁴ Walker közli a keresztlevél szövegét, Békefi a fakszimilét is. Liszt Ferenc édesapja, Liszt Ádám (3. kép) sem tett említést fia kereszte-

⁴ Thier László: Liszt Ferenc soproni hangversenyei és műveinek nyilvános előadása. In: Soproni Szemle 10 (1956/4) 355. Allan Walker: Liszt Ferenc. Editio Musica, Budapest, 1986. 80. Békefi Ernő: Liszt Ferenc származása és családja. Zeneműkiadó. Budapest, 1973. 40.

lőjéről doborjáni naplójában.⁵ A soproni városplébánia halotti anyakönyveiben kutatva viszont rábukkantam Zambothy Ferenc halotti bejegyzésére, ami megerősítette Csatkai Endre közlését. Eszerint a soproni régi Szent Mihály temetőben helyezték örök nyugalomra, Széchényi Ferenc gróf uradalmi tiszteként, a VI. oldalfalban, 1846. november 17-én, 67 éves korában (4. kép). Ebből visszszámolva születésének valószínű éve: 1779.

Keresztlevelét nem találtam meg Sopronban. Első házasságát Szalay Juliannával Cenken kötötte 1805. június 26-án (5. kép) A bejegyzésben 22 évesként szerepel, ami 1783-as születésre utalhat. Második feleségével, Pinteritsch Máriával Sopronban, a Szent György-templomban házasodott össze 1833-ban. Itt a házasságlevelben 57 évesként jelölik, ami 1776-os születési évet feltételez.

3. kép. Liszt Ádám képmása (MNM Történelmi Képcsarnok, 66.17)⁶

⁵ A naplónak idővel nyoma veszett, de részleteket idéz belőle d'Ortigue, aki Liszt első életrajzírója volt, aki még látta a naplót. d'Ortigue, Flechsig In: Neue Zeitschrift für Musik Bd. 4. Leipzig 1836.

⁶ Készült 1819-ben Raidingban. Gouache, 24,1 x 17,9 cm. Reprodukálta: Bory, Robert: La vie de Franz Liszt par l'image. Paris, 1936. 61; Galavics Géza: Művészettörténet, zenetörténet, tánc történet (Muzsikuss-és táncbrazolások 1750—1820 között Magyarországon). In: Ethnographia 98. (1987/2-4) 203-204.

Krisztus Urunk' születése után 18^{századhatodik év}

Hó, Nap.	A' meghaltak és eltemetettnek			Betegség' neve, mellyben meg- halt.	Haldoklók' szentségi- beni része- sülés.	Temető és Eltetőd.
	Vezeték- és Keresztneve.	Életneve, születés- és Lakelye.	Életkora.			
Novembor 18 ^{án}	Reiter János	Reiter Mikaly kősz. János- szeged.	77	Idősebb.	Bajcsóvár.	Újmező Reiter Fáy
Május 18 ^{án}	Janapari Zambóthy Ferencz.	Janapari Zoltán, János Zambóthy Ferencz. János.	67	Májusi	Bajcsóvár.	Újmező Zambóthy Reiter
Május 18 ^{án}	Szinger János	Szinger János	57	Szinger	Bajcsóvár.	Újmező Újmező

4. kép. Zámbothy Ferenc halotti anyakönyvi bejegyzése

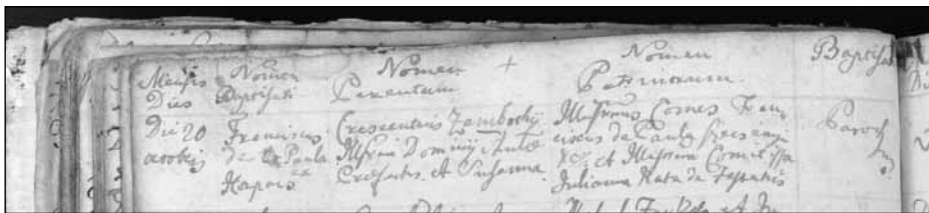
[Handwritten Latin text, likely a marriage record or baptismal record, mentioning names like Zambóthy and Szinger.]

5. kép. Liszt Ferenc keresztszüleinek házassági anyakönyvi bejegyzése

Az 1945-ben a Pinteritsch család engedélyével ugyanebbe a sírba temetett Demeter Béla leszármazottainak családtörténetében szerepel egy fotó a sírról az eredeti sírkövel. A kissé elmosódott fénykép szövegének leírását a Demeter család tagjai megerősítették. A homályos fényképen a sírkő feliratán az 1779–1846 dátumok szerepelnek, amit a Demeter család tagjai visszaemlékezéseik alapján megerősítettek.⁷ A család által megadott mindhárom halálozási dátumot a városplébánia anyakönyveiben ellenőriztem. Zambóthy Ferenc egymásnak ellentmondó születési évszámai miatt kiterjesztettem a születési ada-

A kép korábban is közlésre került: László Zsigmond – Mátéka Béla: Liszt Ferenc élete képekben és dokumentumokban. Budapest, 1978. 4.

⁷ Bolya Anna Mária: Kicsi a világ – Liszt Ferenc keresztaapja. <https://theoryofart.webnode.hu/1/kicsi-a-vilag-liszt-ferenc-keresztapja/> (letöltés dátuma: 2018. május 16.)

6. kép. Zámbothy Ferenc keresztelési anyakönyvi bejegyzése

tok utáni kutatást. Feltételeztem, hogy Zambóthy Ferenc valamelyik Széchenyi-birtokon született. Így jutottam el hónapokkal később a Győri Egyházmegyei Levéltárba, ahol Horpács plébánia anyakönyveiben megtaláltam Zambóthy eredeti születési bejegyzését. Eszerint 1780. október 20-án született, apja Zambotti Crescentius, édesanyja Susanna. Keresztszülei „comes Franciscus de Paula Szécsényi et Julianna nata Festetics”. Az apa a gróf udvarmestere volt: „aulae prefectus” (6. kép). Miután a pontos születési dátum tisztázódott, többet szerettem volna megtudni Liszt keresztszüleiről. Hol éltek, mivel foglalkoztak?

Lakhelyük kezdetben feltehetőleg Cenk, majd Sopron, ahol a Magyar u. 6. sz. alatti épület Zambóthy saját háza volt.⁸ Az épület földszintjén ma az Arany Kígyó gyógyszertár működik. Zambóthy soproni polgárjogot 1824. október 20-án, 44 évesen, földművesként nyert.⁹ A Soproni Városszépítő Egyesületnek szándékában áll e házat emléktáblával megjelölni.

A család

Ahogy már írtam, Zambóthy Ferenc Cenken, 1805. június 26-án házasságot kötött **Szalay Juliannával**, aki a halotti anyakönyv szerint szakácsnő volt a grófnál. Szalay Julianna 25 év házasság után, 3 hónappal az ezüstlakodalom előtt Sopronban halt meg 46 évesen, 1830. március 16-án.¹⁰ Születési éve így feltehetően 1784. A soproni régi Szent Mihály-temetőben temették el (7. kép). Pontos sírhely-megjelölés a halotti bejegyzésben sajnos nincs. Születési anyakönyvi bejegyzését Sopronban, Cenken, Horpácson, Peresztegen és Keresztúron (Sopronkeresztúr, ma Deutschkreutz, A.) sem találtam meg.¹¹ Utóbbi anyakönyveit a kismartoni (ma Eisenstadt, A.) érseki levéltár őrzi. Házasságkötése idején 19 éves volt. A házaspárnak Cenken 1806 májusa és 1810 márciusa között négy gyermeke született: Ludovica (1806. május 3.). Carolus (1807. augusztus 22.). Franciscus (1808. november 11.). Ludovica Theresia (1810. március 30.).

⁸ *Thirring Gusztáv*: Sopron házai és háztulajdonosai 1734-től 1939-ig. Sopron, 1941. 240. A házszerűség azóta nem változott.

⁹ *Házi Jenő*: Soproni polgárcsaládok 1535–1848. 2. kötet. Budapest, 1982. 967. Irányítószáma: 11831.

¹⁰ Soproni városplébánia anyakönyvei.

¹¹ Győri Egyházmegyei Levéltár, vonatkozó plébániák anyakönyvei.

J.	14-16.	65	Georgius Reiger, Inquilinus, Barbara det. nre. Maritij.
L.	14-16.	77	Maria, Schönherz Jacobi, Luis Propols, et Joseph Bayer, Coniug filia.
H.	15-17.	29	Anna, F. Danich, Kovács, Sebiba Comitatus. -rio & Joseph Ludi, Coniuge potes.
L.	16-18.	46	Juliana, Zambóthy Francijá, Coniug emig. Mihály Széchenyi, Káta, nata Szalay.
A.	16-18.	32	Michael, Szapner Keszthely, Inquilini, et Barbara Trauzsalk, Coniug potes.
M.	17-19.	72	Catharina, Christophori condam Melkian Luis, Christophori, Njra relicta Káta, nata Fuchshaber.

7. kép. Szalay Júlia halotti anyakönyvi bejegyzése

Több gyermekről nem tudunk. Szalay Julianna apja Szalay István (1757–1815. július 24.) volt, akit 58 évesen a régi Szent Mihály-temetőben temettek el.¹² Szalay István gróf Széchenyi Ferenc kortársa, játszótársa, majd udvarmestere volt Sopronban (Hofmeister, curator domus) a 18 század végén, a 19. század elején.¹³ Az évszámok egybevetéséből kikövetkeztethető, hogy őt követte e tisztségben Zambóthy Ferencünk 1815 után. Julianna anyja Eleanor Termezcki volt, Szalay István felesége, utóbbi halotti anyakönyve alapján.¹⁴

Gróf Széchenyi Ferenc végrendeletéből (1820) tudjuk, hogy Zambóthy a grófnak Cenken udvarmestere volt: „Zambóthy Ferencz hofmesteremnek, a kit magam felneveltetvén és ki is házasítván, akkor meg is ajándékoztam, mivel szüntelen hív szolgáltnak tapasztaltam, rendelék esztendőnként négyszáz forintokat convenciós pénzben, halála után Szalay Julianna feleségének kétszáz forintokat [...]”¹⁵ Úgy tűnik, hogy a gróf szolgálatában Zambóthy Crescentiust udvarmesterként Szalay István követte, aki 1815-ben halt meg, négyszeres nagyapaként. Az ő utóda lett a mi Zambóthy Ferencünk, aki a gróf halála (1820) után rövid idő múlva feleségével Sopronba költözött. 1824-ben nyert soproni polgárjogot, a városban a már említett Magyar u. 6. számú házban élték.¹⁶

A házaspár életéről az elérhető dokumentumok alapján annyit tudhatunk, hogy Cenken gyakran kérték fel őket keresztszülőknek. 1813–16 között nyolc alkalommal, majd 1822 után még három alkalommal. Kétszer a Goldmann Antal és Szalay Anna há-

¹² Soproni városplébánia anyakönyvei.

¹³ Bártfai Szabó László: A sárvár-felsővidéki gróf Széchenyi család története. II. kötet, Budapest.1913. 474–475.

¹⁴ Soproni városplébánia anyakönyvei.

¹⁵ Bártfai Szabó László: A sárvár-felsővidéki gróf Széchenyi család története. II. kötet, Budapest.1913. 474–475.

¹⁶ Thirring Gusztáv: Sopron házai és háztulajdonosai 1734-től 1939-ig. Sopron, 1941. 240.

zaspár gyermekeihez (Julianna 1822, Wilhelm 1824). Három Szalay testvérről tudunk, Juliannáról, Anna Máriáról és Ferencről. Quod erat demonstrandum. Ennyi adatot tudtam meg a keresztszülőkről.

Még egy kérdésre kerestem választ. Liszt Ferenc szülei, Liszt Ádám és Lager Anna miért éppen a Zambothy-Szalay házaspárt kérték föl keresztszülőknek? Liszt Ádám, aki az Esterházy-uradalom felelős alkalmazottja volt, (s korábban az Esterházyak zenekarában is játszott, ezért tudta gyermekét először maga tanítani), vajon miért nem a herceg Esterházy-birtok hasonló vagy magasabb rangban lévő alkalmazottait kérte fel gyermeke keresztszülőinek? Miért inkább a szomszédos, Doborjánhoz egyébként közellévő Kiscenkről Széchényi gróf udvarmesterét és annak feleségét kérte fel? Liszt Ádám naplójában nem találtam erre utalást.¹⁷ Nem voltak rokonok, szomszédok, vagy falubeliek. Talán munkájukban, életmódjukban, kapcsolataikban keresendő a megfejtés. Említettük már, hogy a Zambothy-Szalay házaspárt gyakorta kérték föl keresztszülőnek cenki tartózkodásuk éveiben. Tekintélyes, befolyásos család lehettek a környéken. Arról is olvashattunk, hogy Liszt Ádám ahhoz a helyi értelmiségi, magyar érzelmű („német a nevem, magyar a szívem”)¹⁸ körhöz tartozott, akik Keresztúron jöttek össze időnként. Frankenburg Adolf Esterházy herceg gazdatisztje, Liszt Ádám pedig az udvari muzsikusa Kismartonban, mielőtt Doborjánba helyezték volna.¹⁹ *Niesner József von Grafenberg* vértesskapitányt említik még e körbe tartozónak. „Igen gyakori vendégek voltak egymásnál”.²⁰ Az ifjú Frankenburg Adolf és Liszt Ferenc kortársak, játszótársak voltak.²¹ Mivel Cenk szomszédos Keresztúrral, és a foglalkozás, az esetleges érdeklődési kör, uradalmi tisztségviselőként a társadalmi státusz is hasonló volt, könnyen elképzelhető, hogy Zambothy e társaság tagjaként került jó kapcsolatba a Liszt családdal.²² Ez állhat a keresztszülői felkérés hátterében.

Tovább göngyöltve a családtörténetet, érthetővé válik, hogy a leesett, összetört sírtáblán miért szerepel Zambothy Ferencünk mellett Pinteritsch Károly és felesége, Irma neve.²³ Szalay Julianna halála után három és fél évvel ugyanis Zambothy Ferenc másodszor is megnősült. A házasság Pinteritsch Máriával (1801. augusztus 27. – 1894. június 4.) kötöttet a soproni Szent György-templomban 1833. november 28-án. A férj ekkor 53, a feleség 32 éves volt.²⁴ A Pinteritschek a Magyar u. 5-ben laktak, így az ismeretség

¹⁷ *d’Ortigue, Flechsig* In: Neue Zeitschrift für Musik Bd. 4. Leipzig 1836.

¹⁸ *Frankenburg Adolf*: Őszinte vallomások. Pest, 1861. 13–14.

¹⁹ *Gál György Sándor*: Liszt Ferenc életének regénye. Budapest, 1968. 27.

²⁰ *Csekey István*: Liszt Ferenc származása és hazafisága. In: Budapesti Szemle 247. kötet, 720. sz. Budapest, 1937. 17–18.

²¹ *Frankenburg Adolf*: Emlékiratok. Pest, 1868. 67–69.

²² *Gál György Sándor*: Liszt Ferenc életének regénye. Budapest, 1968. 27.

²³ *Bolya Anna Mária*: Kicsi a világ – Liszt Ferenc keresztapja. <https://theoryofart.webnode.hu/l/kicsi-a-vilag-liszt-ferenc-keresztapja2/> (letöltés dátuma: 2018. május 16.)

²⁴ Győri Egyházmegyei Levéltár, Soproni Szent György-plébánia anyakönyvei.

valószínűleg a közös utcabeliség révén alakult ki.²⁵ A házaspárnak két gyermeke született. Serafine 1834-ben, aki hét hónapos korában, 1835. március 18-án halt meg, valamint Alexander, aki 1836. január 31-én született és 1868. május 28-án, Hasfalván (ma Haschendorf, A.) hunyt el a 713. számú házban. Mindkettőjüket a régi Szent Mihály-temetőben temették el²⁶ és a Magyar utca 6-ban laktak. Zambothy Ferenc 13 évvel a házasságkötés után, „májvész”-ben halt meg. A Magyar u. 6. alatti ötlakásos, 15 szobás ház a továbbiakban 1939-ig követhetően a Pinteritsch család tulajdonában volt.²⁷ Nekik nincs már közük Liszt Ferenchez.

Hogy kerek legyen a Zambothy-sír története, a sírkő feliratának neveit megfejtendő szükséges a család tagjainak bizonyos ismerete. A Pinteritschek becsületes iparosok voltak 1734-ig visszavezethetően. Pinteritsch Mária nagyapja, Pinteritsch János kalapos, szülei pedig a házasságlevél adatai szerint Pinteritsch Ignácz csizmadia és Maria Impacher. György és János posztósok, tímárok voltak, akik polgárjogot nyertek.²⁸ A Magyar utca 5-ben laktak. Pinteritsch Mária bátyja, Károly²⁹ (1796–1848. július 13.) kereskedő volt Sopronban, felesége Wagner Anna (1805–1878. július 22.). Mindkét adatot a városplébánia halotti anyakönyvében találtam. A Szent Mihály-temetőben temették őket, Csatkai szerint az I. oldalfalban.³⁰ Ma ez a sír nem található már az I. oldalfalban. A katolikus Konvent adatai alapján Pinteritsch Károly és Wagner Anna sírhelye az I/1 sírhely volt közvetlenül a temetőkapu mellett. Ez ma a Machatsek család sírhelye. Károly halálakor testvére, Mária még élt, majd a két testvért külön helyre temették el a régi Szent Mihály-temetőben.

A VI. oldalfalon levő sír hiányzó kövén egy másik Pinterits Károly (1869–1931. december 3.) neve olvasható. Ő székesfővárosi kereskedelmi iskolai tanár volt, valószínűleg a Pinteritsch család rokona, leszármazottja. Azonos vezetéknevű feleségével (Pinterits Irma, 1872–1950. augusztus 31., lakhelye Magyar u. 6.) állíttathatták a kettős síremléket Zambothy Ferenc temetkezési helyére. A síremlékről Thier László megemlékezik, azaz 1938-ban már állt.³¹ A síremlék mögött a temető falában rejtőzködik még egy további márvány sírtábla, amin a Marie Pinteritsch név olvasható. Egyelőre több adatot nem tudunk leolvasni róla. A fentiek alapján bizonyítva látom, hogy a VI. oldalfalban ma is látható Pinteritsch családi sírhely ad örök otthont Liszt Ferenc keresztapjának, Zambothy Ferencnek is. Szalay Júlia sírját sajnos nem találtam meg.

²⁵ *Thirring Gusztáv*: Sopron házai és háztulajdonosai 1734-től 1939-ig. Sopron, 1941. 240.

²⁶ Soproni városplébánia anyakönyvei.

²⁷ *Thirring Gusztáv*: Sopron házai és háztulajdonosai 1734-től 1939-ig. Sopron, 1941. 240.

²⁸ *Házi Jenő*: Soproni polgárcsaládok 1535–1848. 1. kötet. Budapest, 1982. 124. Irányítószáma: 1157–1164.

²⁹ Vigyázat! Nem ő szerepel a sírtáblán.

³⁰ Pontos sírhely bejegyzés a korabeli halotti anyakönyvben sajnos nem szerepel

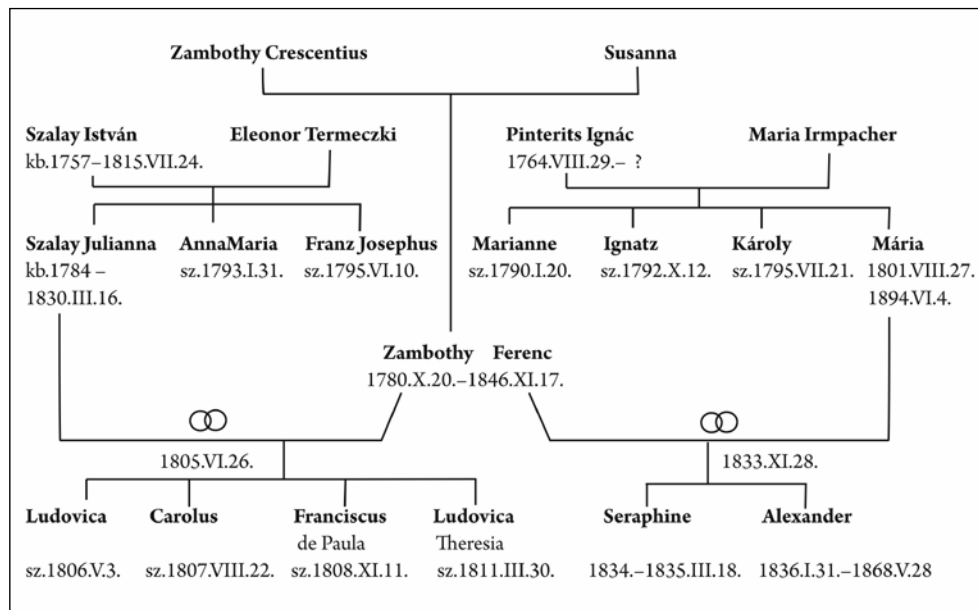
³¹ *Thier László*: Helytörténeti adattár. Liszt Ferenc soproni hangversenyei és műveinek nyilvános előadása. In: Soproni Szemle 10 (1956/4) 355.

A talán 25–30 éve leesett és kettétört eredeti sírkövet keressük. A Városszépítő Egyesület tervei szerint felújítanánk és eredeti helyén újra felállítanánk. Ha mégsem találjuk meg, a hiteles feliratot újra vésetjük egy, az eredetinek megfelelő fehér márványtáblán.

Végül néhány, az irodalomban olvasható tévedésre, pontatlanságra szeretném felhívni a figyelmet. Thier László szerint a keresztszülők Zambothy Ferenc és Szalay Julianna „*később házasságot kötöttek.*”³² Ez tévedés. Az 1805-ös anyakönyvi bejegyzés alapján Liszt Ferenc kereszttelésekor már házasok voltak.

Csekey István szerint Liszt Ferencet „*Frankenburgné tartotta keresztvíz alá Loókon.*”³³ A kereszttelési bejegyzés cáfolja ezt, világosan olvasható, hogy Szalay Julianna a keresztanya. A szerző valószínűleg Frankenburgtól vette át az adatot kritika nélkül.

Frankenburg Adolf írja vallomásaiban, hogy „*Frankenburgné tartotta a Doborján melletti Lókon (akkor Alsó-Loók), ahol a plébánia volt, Liszt Ferencet a keresztvíz alá.*”³⁴ Walker is innen vehette át ezt az adatot. Frankenburg 1861-ben már rosszul emlékezhetett az 50 évvel korábbi eseményre. Ráadásul komoly presztízst jelenthetett volna a család számára a keresztszülőség. Koudela Géza írja: „*Liszt Ferenc keresztatyja nagybátyja vásonkeői és győri Liszt Ferenc lett.*”³⁵ A keresztlevél alapján téves szóbeszéd lehet.

³² Thier László: Helytörténeti adattár. Liszt Ferenc soproni hangversenyei és műveinek nyilvános előadása. In: Soproni Szemle 10 (1956/4) 355.

³³ Csekey István: Liszt Ferenc származása és hazafisága. In: Budapesti Szemle 247. kötet, 720. sz. Budapest, 1937. 17–18.

³⁴ Frankenburg Adolf: Öszinte vallomások. Pest, 1861. 13–14.

³⁵ Koudela Géza: Liszt Ferenc. Budapest, 1936. 9.